

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
Универзитет у Београду
Факултет политичких наука

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

На седници Наставно-научног већа одржаној 18. маја 2023. године именована је комисија за преглед и оцену докторске дисертације Милоша Вукелића, под насловом „Културни ратови у Сједињеним Америчким Државама и Европској унији у периоду од 2014. до 2020. године” у саставу: др Драган Р. Симић, редовни професор Универзитета у Београду – Факултет политичких наука, др Ђорђе Кривокапић, ванредни професор Универзитета у Београду – Факултет организационих наука, и др Горан Тепшић, доцент Универзитета у Београду – Факултета политичких наука. Након прегледа рада, Комисија подноси Наставно-научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду подноси извештај

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Милош Вукелић (1992) је истраживач-сарадник на Универзитету у Београду - Факултету политичких наука. Докторске академске студије политикологије – међународне и европске студије, уписао је школске 2017/2018. године. У звање истраживача-приправника биран је 2018. године, док је у садашње звање изабран 2021. године. У школској 2015/2016 на Факултету политичких наука био је ангажован као сарадник на предмету Савремена политичка историја. Од школске 2017/2018 је ангажован на предметима Студије мира и Анализа сукоба. Течно говори енглески уз познавање француског језика.

Основне академске међународне студије завршио је 2015. године на Факултету политичких наука (9,63), а звање мастер политиколога је стекао на истој институцији одбраном рада „Compatibility of Main Western Theoretical Approaches to Nations and Nationalism” (*Компатибилност главних западних теоријских приступа нацијама и национализму*) на енглеском језику 2017. године. У школској 2022/2023 години био је гостујући истраживач на Универзитету у Синсинатију (University of Cincinnati) као

добитник Фулбрајт (Fulbright) стипендије. У Синсинатију се специјализовао у области сајбер стратегија и политика и управљања сајбер простором. Током марта 2023. године, одржао је гостујућа предавања при Центру за сајбер стратегије и политике и при Школи за јавне и међународне послове Универзитета у Синсинатију. До сада је објавио више научних радова у часописима категорија M23 и M24. Излагао је на међународној конференцији Асоцијације за студије националности (Association for the Study of Nationalities) на Универзитету Колумбија (Columbia University) у Њујорку 2019. године, као и на међународној конференцији Удружења за међународне студије источне и југоисточне Европе (Central and East European International Studies Association) у Београду исте године. Ангажован је као истраживач на MIND (Monitoring and Indexing Peace in the Western Balkans) пројекту Фонда за науку Републике Србије у периоду од 2022. до 2025. године.

До сада је објавио девет научних радова, од којих су релевантне следеће публикације:

1. Vukelić, Miloš. "Relacionizam i promena u međunarodnim odnosima: primer uticaja algoritamske moći na strukturu svakodnevice i pojavu nacionalnog populizma." *Međunarodni problemi*, vol 73, no. 2 (2021): 284-309, **категорија M24**

Циљ овог чланка је да се укаже на могућност изучавања промене у међународним односима из перспективе релационизма, као специфичне верзије конструктивистичке теорије међународних односа. У раду се, на примеру појаве алтернативне деснице на Западу након 2014. године, тврди да је релационизам погодно теоријско средство које нам омогућава да се крене од процеса као основе изучавања промена у међународним односима. Такође, указује се на чињеницу да је процес технолошке иновације потпуно променио структуру свакодневице и на тај начин отворио врата за ширење националног популизма. Рад представља закључке прелиминарног истраживања за докторску дисертацију кандидата и указује на значај разумевања последица развоја технологије по културне и политичке динамике на Западу.

2. Vukelić, Miloš. "Theories of Nations and Nationalism: Old Approaches for the 21st Century". *Serbian Political Thought*, vol. 18, no. 2 (2018): 173-196, **категорија M24**

Кандидат је у чланку изнео тврдњу да су постојећи главни теоријски приступи нацији и национализму на западу (модернизам, интеракционизам и етносимболизам) теоријски комплементарни, упркос томе што су у литератури неретко представљени као међусобно потирући. Тезу је изнео образлажући главне карактеристике ових приступа,

уједно изолујући елементе сваког од њих који би заједничком применом били део једног ширег теоријског обрасца.

3. Vukelić, Miloš. „Revizija dihotomije etničkog i građanskog nacionalizma: primer demografske i migrantske krize u Nemačkoj“. *Politička revija*, vol 58, no. 4 (2018): 69-88, категорија M51

У овом чланку, кандидат се бави историјатом дихотомије која је током већег дела двадесетог века подразумевала оштру поделу на источни, етнички национализам и западни, грађански национализам. Износи тврдњу да је, макар у стручној литератури, крајем 20. века ова дихотомија напуштена, али да дихотомија остаје корисна у једном другом смислу. Свака нација, била она „источна“ или „западна“, у себи носи потенцијал оживљавања како етничког, тако и њеног грађанског карактера. Додатно тврди да се идејом да нација може бити искључиво грађанска, политичка, без јасног културног и етничког обележја, само додатно подстиче етноцентрична политичка реакција унутар те нације. Ову тврдњу доказује на примеру демографске и мигрантске кризе у Немачкој друге деценије 21. века.

Одлуком Наставно-научног већа Факултета политичких наука и уз сагласност Универзитета у Београду - Већа научних области правно-економских наука (одлука бр.61206-1878/2-21 ЈБ), Милошу Вукелићу је одобрена израда докторске дисертације **„Културни ратови у Сједињеним Америчким Државама и Европској унији у периоду од 2014. до 2020. године”**.

У погледу форме и садржаја, дисертација је урађена у складу са правилима Универзитета у Београду и Факултета политичких наука: А4 формата, фонт Times New Roman, проред 1, маргине 20мм. Дисертација заједно са прилозима и списком коришћене литературе има укупно 265 страна, рачунајући ту и насловне стране и сажетке на српском и енглеском језику, садржај и списак фигура, биографију кандидата, као и три неопходне изјаве. Основни текст дисертације са списком коришћене литературе има 249 страна.

Сходно Правилнику о академској честитости Факултета политичких наука, дисертација је прошла проверу плагијата у програму *iThenticate*. Закључено је да рад не садржи текст који је неправилно преузет из других извора.

Дисертација кандидата Милоша Вукелића састоји се од увода, пет поглавља и закључка, по следећем редоследу: Увод, Прво поглавље: Образложење теоријског становишта истраживања, Друго поглавље: Конфигурација националне државе

либерално-демократског типа, Треће поглавље: Историјат културних ратова у САД и Европи уочи пост-дигиталног света, Четврто поглавље: Пост-дигитални културни ратови у САД и ЕУ, Пето поглавље: Пост-дигитални културни ратови и међународно друштво и Закључак.

На крају је приложен списак коришћене литературе који броји 591 библиографску јединицу, укључујући монографије, тематске зборнике, научне чланке, званичне документе и изворе са интернета. Поред тога, као саставни део дисертације налази се и кратка биографија аутора, као и неопходне потписане изјаве о ауторству, о истовестности штампане и електронске верзије докторског рада и изјава о коришћењу.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања дисертације Милоша Вукелића је промена у виду избијања културних ратова у САД и ЕУ у пост-дигиталном свету друге деценије 21. века. Културне ратове кандидат види као идентитетску поделу на „Нас” и на „Њих” где свака страна свој поглед на свет посматра као једини „природан” и „нормалан”. Културни ратови се одликују и високим степеном поларизације при одговору једног друштва на питање „ко смо то ми”, што води кризама у државама у којима се културни ратови одвијају. Вукелић истражује који су то процеси и догађаји довели до промене у виду наглог избијања културних ратова у САД и ЕУ 2014. године. Такође, какве последице избијање културних ратова оставља по међународне односе (односно међународно друштво), и како међународно друштво повратно обликује динамику културних ратова и политику изучаваног простора.

Кандидат испитује утицај „пост-дигиталног” света на политичке системе изучаваних држава и међународних односа у целини. Односно, испитује на који начин су различити материјални и семиотички елементи заједно дејствовали да би створили снагу која је била неопходна за промену. За основне чиниоце предмета истраживања одређује актере културних ратова и њихове наративе, али и политике, документа, прописе, алгоритме и деловања усмерена ка регулисању пост-дигиталног света од стране интернет друштвених платформи или држава. Временско одређење предмета истраживања подразумева прецизно одређивање тренутка отпочињања културних ратова. Кандидат износи аргументе да је то август 2014. године, када се нагло заострило културни сукоб у САД и ЕУ. Такође, за крај истраживања одређује 2020. године, будући да је то година када су културни ратови добили нову динамику избором Џозефа Бајдена

(Joseph Viden) на место председника САД и формалноправног изласка Уједињеног Краљевства (УК) из ЕУ (Брегзит).

Кандидат предмету истраживања приступа из перспективе међународних односа. Тврди да главни теоријски правци дисциплине ретко изучавају промену, стога немају ни развијен епистемолошко-методолошки апарат за такав подухват. У раду се зато полази од изградње сопственог приступа за изучавање промене који подразумева ослањање на једну верзију конструктивизма - релационизам. Релационизам омогућава аутору да крене од процеса као основног градивног блока истраживања. Зато се питање дисертације и прецизира у томе да се тражи кључни процес промене. Такође, државе никада нису производ једног процеса, већ скупа процеса, који се у релационизму називају конфигурацијом. Вукелић, консултујући литературу о нацијама и национализмима прво истражује који су то процеси чинили конфигурацију уочи промене, како би уочио који од процеса би могао да буде кандидат промене у виду избијања културних ратова. Односно, који процес је пореметио претходну конфигурацију.

Испитујући тезу да је процес технолошке иновације и демократизације комуникација кључан за објашњење промене, кандидат у емпиријском делу дисертације прати тзв. „пост-дигиталне” феномене, или идеолошке покрете који су доживели експанзију на интернету након 2014. године. Анализирајући материјалне и семиотичке елементе који су довели до популарности различитих покрета на левом и десном делу политичког спектра, Вукелић нуди доказе о значајнијој улози технологије при повећању поларизације на САД и ЕУ у односу на неке друге процесе. Такође, аутор испитује и како повећање поларизације на изучаваном простору утиче на међународно друштво, и обратно, како међународно друштво утиче на динамику поларизације. Кандидат се служи налазима Енглеске школе, зарад разумевања односа културних ратова и међународног друштва, те испитује тезу да државе Запада теже повећању суверенизације дигиталног простора, а што се све може видети на примеру културних ратова.

Циљеви дисертације се могу поделити на научне и друштвене. Научни циљеви су објашњење узрока промене у виду избијања културних ратова у САД и ЕУ од после 2014. године. Потом научна класификација и типологизација процеса, али и догађаја, који су на кључни начин допринели промени. Затим научна дескрипција културних ратова у САД и ЕУ и њихове интеракције са међународним друштвом. Допринос дисертације је усмерен ка историјској социологији међународних односа, као и

дисциплини међународних односа у целини. Допринос историјској социологији се своди на образложење промене у конкретном историјском времену и простору, узимајући у обзир структурне аранжмане и кључне процесе који су уређивали друштво уочи и након истраживане промене. Допринос међународним односима у целини се своди на тврдњу да ова дисциплина има засебан предмет изучавања у односу на историју, социологију, лингвистику итд., упркос до сада доминантним тврдњама да је целокупна дисциплина само дериват других. Друштвени допринос истраживања може се пронаћи у тежњи да се криза либералног поретка у виду избијања културних ратова и слабљења међународног утицаја држава либерално-демократског типа посматра на холистички начин. Односно, да се пружи свеобухватно разумевање степена и домета утицаја технологије на друштво и политику након 2014. године у САД и ЕУ.

3. Основне хипотезе од којих се пошло у истраживању

Кандидат у дисертацији износи општу хипотезу да је технолошка иновација, у виду демократизације комуникација, процес који је суштински утицао на то да дође до избијања културних ратова и промене у виду јачања национализма у САД и ЕУ у периоду након 2014. године.

Општа хипотеза испитивана је кроз посебне, а након тога и појединачне хипотезе које гласе: 1) Нови културни ратови на простору САД и ЕУ се разликују од ранијих по политичком домету, обиму интеракција и хетерогености професија оних који су укључени у културну, структурну и директну борбу различитих идеолошких страна. Ипак, садржај данашњих културних ратова јесте наслеђе ранијих и због тога представљају спој дугорочних, средњорочних и контингентних процеса; 2) Нови културни ратови пореметили су конфигурацију националне либерално-демократске државе која је постојала уочи избијања културних ратова; 3) Национална држава либерално демократског типа састоји се од шест процеса: обликовања јавног мњења од елита ка масама; кумулативног утицаја старих бирократских апарата; прихватање природности принципа капитализма; скупа идеја о томе шта чини сваку од нација; коришћења технолошких иновација за ширење елитних идеја нације; обликовања наратива и идеја о садржини нације уз помоћ технологија на нивоу свакодневице. 4) Технолошка иновација и демократизација комуникација су измениле структуру свакодневице, те промениле правац обликовања јавног мњења, омогућивши да јавно мњење више не буде искључиво обликовано од стране елита. Тиме је технологија

променила конфигурацију процеса који конституишу националну државу либерално-демократског типа; б) Након избијања културних ратова и демократизације комуникација, јавно мњење у САД и ЕУ обликују људи са својим идејама, али обликују га и принципи (алгоритми, политике и правила коришћења) на којима су уређене платформе преко којих људи комуницирају. Ово доводи до тога да је делатништво комбинација људских идејних али и неживих, материјаних фактора.

Поред наведеног, дисертација укључује и следеће посебне и појединачне хипотезе које су посвећене улози коју игра међународно друштво и оне су следеће: 1) Међународно друштво повратно утиче на динамику културних ратова тако што убрзава потребу за културном хомогенизацијом која се остварује путем суверенизације интернета од стране држава; 2) Недостатак културне хомогености, као примарне институције међународног друштва, слаби САД и државе ЕУ у односу према другим државама; 3) САД и државе ЕУ теже да обуставе опадање своје културне, а последично и друге моћи у међународним односима, кроз поновно успостављање механизма контроле јавног мњења од стране елита, што се чини кроз покушаје суверенизације интернета.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Дисертација се састоји од седам целина. Осим увода и закључка, дисертација обухвата пет поглавља, од којих су прва два теоријска, треће је историјска студија случаја, а четврто и пето поглавље су емпиријски.

У уводу је изнет истраживачки проблем, уз постављање кључних питања и пратећих хипотеза дисертације. Потом је појашњен предмет истраживања, након чега је кандидат описао циљеве и допринос истраживања. На крају је представљен даљи садржај дисертације по поглављима.

Прво поглавље служи ради појашњења истраживачког приступа у докторату. Кандидат је испитао која су то досадашња образложења промене настале након 2014. године, као и како су различите теорије међународних односа третирале промену до сада. Кандидат је закључио да рационалистичке теорије међународних односа нису погодно средство за његов истраживачки задатак, те је решио да се ослони на конструктивизам. Односно, на специфичну историјско-социолошку верзију конструктивизма која се назива релационизам. Релационизам му је омогућио да онтолошки почне од процеса као основног градивног блока његове теорије. Додатно,

појаснио је да је материјално-семиотички метод погодан за праћење изградње процеса, а самим тим и компатибилан са релационизмом.

Друго поглавље служи за разумевање стања уочи промене. Тачније, за описивање онога што се променило. Кандидат у овом делу тврди да је пре 2014. године постојала национална држава либерално-демократског типа која се састојала од шест кључних процеса: елитног управљања (управљања елита масама); дуговечности етничких граница и бирократских апарата; производних односа заснованих на капитализму; технолошких иновација; нације као идеје која генерише национализам; и процеса свакодневне репродукције идентитета. Вукелић овде сматра да након 2014. године није дошло до промене дуговечности етничких граница и бирократских апарата, да није дошло ни до промене производних односа, нити су идеје које су се појавиле у културним ратовима први пут виђене након 2014. године. Међутим, оно што је новост, јесте да су масе почеле да диктирају трендове елитама, те да је промењен смер обликовања садржаја политике. Кандидат тврди да је нови смер обликовања садржаја је омогућен новим медијумом. Догодила се технолошка иновација у виду демократизације комуникација, што је и процес који је променио целокупну конфигурацију националне државе либерално-демократског типа.

Треће поглавље служи да би описао како су процеси либерално-демократске државе историјски функционисали готово усклађено након 1945. године у Европи и САД. Ово се показује на примеру ранијих случаја избијања културних ратова који су били маргинални у односу на данашње, и у моментима јављања нису проузроковали значајнији промене. Међутим, њихове последице се могу видети у чињеници да су стране у данашњим сукобима позајмиле основне концепте и идеје из ранијих сукобљавања сличног типа.

Четврто поглавље служи за примену релационизма помоћу материјално-семиотичког метода, а све како би се учили основни материјални и семиотички елементи процеса технолошке иновације који је омогућио промену. Овде се тврди да су идеје позајмљене из ранијих културних ратова као и да су, у комбинацији са новом технолошким дизајном, омогућиле продубљавање поларизације на Западу. Идеје о политичкој коректности, културном марксизму или пропасти Запада на десници, као и нове идентитетске политике маргинализованих група на левици постојале су и раније. Међутим, у комбинацији са филозофијом технолошке неутралности, алгоритмима и правилима коришћења друштвених мрежа, мотивацијом технолошких компанија за профитом, као и архитектуром и дизајном интернет платформи ове идеје доприносе

бесконачном продубљивању поларизације. Овај процес састављен од идејних и материјалних елемената се прати од рађања *BLM* (Црни животи су важни) и „алт-рајт” покрета, преко кључних догађаја попут „мигрантске кризе” у Европи, Брексита, победе Доналда Трампа на председничким изборима у САД, па све до оживљавања *BLM* покрета у доба пандемије Ковида-19 и председничких избора у САД 2020. године.

У петом поглављу кандидат фокус ставља на интеракцију културних ратова на Западу и међународног друштва и у томе се служи Енглеском школом међународних односа. Тврди да примарне институције међународног друштва у виду суверености у културне хомогености приморавају државе које су уздрмане културним ратовима да поново покушају да успоставе културну хомогеност, као и да суверенизују простор у ком се дешава поларизација. Ова примораност је последица тога што ће друге државе увек покушати да искористе слабост супарника у суверености и хомогености. Зарад доказивања такве тврдње, кандидат се служи примером покушаја мешања Русије у амерички политички систем 2016. године. Такође, Вукелић показује да, упркос томе што постоје различити манири и начини суверенизације, свет неминовно иде ка нечему што се назива и „сајбер Вестфалијом”.

У закључку, кандидат је изнео збирне налазе истраживања и наглашава значај бављења сајбер простором из перспективе међународних односа у будућности. Верификовао је опште, посебне и појединачне хипотезе истраживања.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Научни допринос дисертације иде првенствено у правцу историјске социологије. Претпоставка да национална држава либерално демократског типа не доводи до културних ратова и јачања национализма подвргнута је конкретној историјској анализи како би се објаснили неочекивани исходи оличени кроз културне ратове у САД и ЕУ. Историјско-социолошко анализом, која спаја налазе релационизма и Енглеске школе међународних односа, дошло се до нових, важних, сазнања када је реч о структури и устројству држава либерално демократског типа, као и савремених процеса унутар ње.

Такође, дисертација даје допринос науци о међународним односима кроз истраживање феномена културних ратова и поновног јачања национализма. Разлог за то је чињеница да је свако социолошко или историјско објашњење овог феномена које игнорише међународно друштво, редукционистичко. Истовремено, спајањем концепта међународног друштва са збивањима у пост-дигиталном свету, даје се и допринос

литератури друштвено-хуманистичких наука која покушава да се ухвати у коштац са наглим технолошким развојем. На тај начин се покушава предвидети шта ће се десити са светом када се развију квантне технологије, али и какве последице по свет имају постојеће технологије.

6. Закључак

Комисија констатује да докторска дисертација Милоша Вукелића испуњава се предвиђене формалне услове прописане процедуром. Дисертација је урађена у складу са прихваћеном пријавом. У раду се критички разматра проблем и доказују се хипотезе које су наведене у пријави. Основни делови рада и очекивани налази су наведени и образложени у пријави. Дисертација испуњава методолошке стандарде и ниво аргументације који се захтевају од научног рада.

Тема дисертације заснива се на намери кандидата да разуме и објасни не само појавне облика културних ратова већ и њихове узроке, основне чиниоце и главне актере. У том смислу, докторска дисертација јасно доприноси развоју науке о међународним односима, али и њеним дисциплинама као што је Енглеска школа међународних односа. Истовремено, одабиром две студије случаја, дисертација доприноси фонду знања које се односи на студије САД и европске студије.

Имајући у виду да је докторска дисертација „Културни ратови у Сједињеним Америчким Државама и Европској унији у периоду од 2014. до 2020. године” кандидата Милоша Вукелића детаљно и уверљиво образложена, с јасним ослоном на широку теоријску и емпиријску грађу, као и да сам предмет истраживања представља оригинално усмерење, Комисија сматра да је дисертација испунила све предуслове за јавну одбрану, и предлаже Наставно-научном већу Универзитета у Београду - Факултета политичких наука да прихвати Извештај, формира комисију и одобри јавну одбрану докторске дисертације.

Комисија

Проф. др Драган Р. Симић
Универзитет у Београду
Факултет политичких наука

Проф. др Ђорђе Кривокапић
Универзитет у Београду
Факултет организационих наука

др Горан Тепшић
Универзитет у Београду
Факултет политичких наука

У Београду,
Јун 2023. године